

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПІДСТАВ ТА УМОВ ПРИТЯГНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ ДО МАТЕРІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Луцу С. С.

*здобувач ступеня доктора філософії
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Матеріальна відповідальність як вид юридичної відповідальності настає лише за наявності визначених законодавством підстав та умов. У зв'язку з цим, визначення та характеристика підстав та умов матеріальної відповідальності є обов'язковим.

В теорії права серед підстав притягнення до юридичної відповідальності (незалежно від окремих видів юридичної відповідальності) виділяють нормативну, фактичну та процесуальну (процедурну).

Нормативна підстава передбачає наявність норми права, якою встановлено матеріальну відповідальність (або обов'язок відшкодування завданої матеріальної або моральної шкоди). У цьому випадку йдеться про норми, якими визначено обов'язки державних службовців, порядок виконання наданих повноважень тощо.

Фактична підстава передбачає наявність факту завдання матеріальної або моральної шкоди. Вважається, що матеріальна відповідальність настає у разі вчинення державним службовцем будь-якого службового проступку, яким державі було завдано матеріальну шкоду.

Процесуальна (процедурна) підстава має вираження у здійсненні передбаченого законодавством порядку притягнення державного службовця до матеріальної відповідальності.

В контексті матеріальної відповідальності видається доцільним розділяти процесуальну та процедурну підстави, оскільки притягнення до матеріальної відповідальності може здійснюватися як в позасудовому порядку – який являє собою адміністративну процедуру, так і судовому порядку – який здійснюється у відповідній процесуальній формі за позовом суб'єкта призначення або керівника державної служби, пред'явленого до державного службовця.

У теорії права сформульовано правило, згідно з яким підстава – це те головне, на чому базується, ґрунтується, засновується що-небудь [1, с. 134]. Окремі дослідники відзначають, що підставою відповідальності (в тому числі у вигляді відшкодуванні шкоди) є юридичний факт, що

породжує виникнення певних правовідносин, їх зміну чи припинення, або те, з чого виникають вимоги особи, наприклад, вимога відшкодувати шкоду, і з чого виникає обов'язок іншої особи у правовідношенні відшкодувати цю шкоду [2, с. 13]. Отже, аналізуючи думки авторів, варто сказати, що, на нашу думку, підставою відповідальності є беззаперечний факт вчинення правопорушення із всіма складовими та характерними наслідками.

У свою чергу, поняття «умова» тлумачиться як необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь [3, с. 632–633]. Великий тлумачний словник «Сучасна українська мова від А до Я» дає таке визначення терміна «умова»: «Умова – це необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь» [4, с. 623]. Тобто умовами є ті ознаки, які характеризують цей факт в цілому або окремі його сторони. За наявності цих ознак певні факти набувають юридичного значення (стають юридичними фактами). Іншими словами, умовами є визначені в законі нормативні вимоги, яким в кожному конкретному випадку повинна відповідати підстава, тобто юридичний факт.

Таким чином, спираючись на тлумачення терміну «підстава відповідальності», під підставою матеріальної відповідальності державного службовця необхідно розуміти заподіяння майнової шкоди державі в результаті вчинення державним службовцем винного протиправного діяння (дії або бездіяльності). Підставою матеріальної відповідальності державного службовця може бути вчинення ним будь-якого правопорушення, навіть такого, що не містить ознак дисциплінарного проступку, адміністративного правопорушення (проступку) чи кримінального правопорушення. Обов'язковою є наявність факту заподіяння шкоди або державі в особі відповідного державного органу, або третій особі (фізичній чи юридичній).

Так, відповідно до положень ч. 1 ст.81 Закону України «Про державну службу» державний службовець зобов'язаний відшкодувати державі шкоду, заподіяну внаслідок неналежного виконання ним посадових обов'язків [5]. При цьому, шкодою, заподіяною державним службовцем державі, є також виплачене державою відшкодування шкоди, заподіяної державним службовцем третій особі внаслідок неналежного виконання ним посадових обов'язків (ч. 2 ст. 81 Закону України «Про державну службу» [5]).

Зважаючи на доктринальне визначення терміну «умова відповідальності», слід вважати умовами матеріальної відповідальності державного службовця наступні: 1) наявність дійсної шкоди, заподіяної державі, тобто фактичні збитки, які виявилися у знищенні або псуванні майна, фактично здійснених витратах грошових коштів тощо, а не неотримані доходи або

ймовірні витрати; 2) шкода заподіяна протиправним діянням державного службовця (дією або бездіяльністю), тобто порушенням державних службовцем приписів або заборон, встановлених нормами права; 3) між протиправним діянням державного службовця існує причинний зв'язок, тобто таке діяння виступає необхідною та достатньою умовою заподіяння шкоди; 4) наявна вина державного службовця у заподіянні шкоди.

Важливість визначення та відокремлення умов та підстав матеріальної відповідальності державного службовця пояснюється тим, що шкода, заподіяна ним фізичним і юридичним особам, відшкодовується державою, адже державний службовець здійснює свою діяльність не від свого імені, а від імені держави, а відповідні правовідносини виникають між державою в особі державного органу і потерпілим, а не між державним службовцем і потерпілим. Такий принцип спрямовано на посилення відповідальності державного службовця перед державою, оскільки він не виключає відшкодування державним службовцем збитків, завданих державі у регресному порядку, та впливає насамперед із належного визначення підстав та умов притягнення такого державного службовця до матеріальної відповідальності.

Література:

1. Карпенко Д. О. Правове регулювання матеріальної відповідальності в системі МВС України : навч. посібник. Київ, 1998. 166 с.
2. Загорулько А. І. Зобов'язання по відшкодуванню шкоди. Харків : Право, 1996. 127 с.
3. Новий тлумачний словник української мови: 42 000 слів : у 4 т.: для студ. вищих та серед. навч. закл. / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. Київ : Аконті, 1998. Т. 4. 941 с.
4. Загнітко А. П. Великий тлумачний словник: сучасна українська мова від А до Я. Донецьк : ТОВ ВКФ «Бао», 2008. 704 с.
5. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (дата звернення 10.04.2024).